

Prawda jako wartość

Scenariusz zajęć do filmu

Katyń - Ostatni świadek, reż. Piotr Szkopiak,

Polska/ Wielka Brytania 2018.

Opracował: dr Marcin Skorek, filmoznawca/ trener edukacji medialnej.

„Zrealizowano w ramach programu stypendialnego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego –Kultura w sieci”

Grupa wiekowa: szkoła ponadpodstawowa;

Przedmiot: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie;

Czas trwania: 45 minut;

Cele:

W trakcie zajęć uczeń:

- analizuje pojęcie prawdy;
- podejmuje refleksję nad rolą wartości w życiu człowieka;

1 | Prawda jako wartość. Scenariusz zajęć do filmu *Katyń – Ostatni świadek*, reż. Piotr Szkopiak, Polska/ Wielka Brytania 2018.

„Zrealizowano w ramach programu stypendialnego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego –Kultura w sieci”

- rozwija umiejętności analizy i interpretacji dzieła filmowego;
- charakteryzuje i analizuje postawy życiowe i świat wartości bohaterów filmowych;
- dokonuje refleksji na temat życia w świecie ogarniętym wojną;
- rozwija umiejętność współpracy w grupie;

Metody pracy:

- praca indywidualna; praca w parach, praca zbiorowa;
- dyskusja; heureka;
- burza mózgów/ chmura tagów;
- analiza komparatystyczna;

Materiały:

- „Materiały źródłowe” (załącznik nr 1)
- Karty pracy (załączniki);
- Karteczki post-in;
- Tablica, flipchart, pisaki – do przeprowadzenia burzy mózgów;
- Duży karton papieru z narysowaną osią czasu,

Przed zajęciami:

Uczniowie oglądają film *Katyń - Ostatni świadek*, reż. Piotr Szkopiak, Polska/ Wielka Brytania 2018.

Przebieg zajęć:

1. WPROWADZENIE – „Kłamstwo Katyńskie” - oś czasu

Nauczyciel/ka przyczepia na tablicy arkusz papieru z narysowaną osią czasu.

Każdy uczeń/uczennica otrzymuje Materiały źródłowe (załącznik nr 1).

Uczniowie mają 10 minut na przeczytanie tekstu i podkreślenie najważniejszych

2 | **Prawda jako wartość. Scenariusz zajęć do filmu *Katyń – Ostatni świadek*, reż. Piotr Szkopiak, Polska/ Wielka Brytania 2018.**

„Zrealizowano w ramach programu stypendialnego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Kultura w sieci”

wg nich dat. Po upływie wskazanego czasu, wspólnie z nauczycielem, wypisują najważniejsze daty na osi czasu.

Celem tego ćwiczenia jest podsumowanie wiadomości na temat Zbrodni katyńskiej oraz Kłamstwa Katyńskiego, usytuowanie wydarzeń w przestrzeni czasowej i utrwalenie wiedzy.

2. PRAWDA – definicja pojęcia, burza mózgów

Nauczyciel/ka pisze na tablicy słowo PRAWDA i rozdaje uczniom karteczki post-in, na których mają zapisać jak rozumieją to pojęcie/ z czym im się kojarzy. Po upływie kilku minut wieszają swoje wypowiedzi na tablicy. Nauczyciel/ka odczytuje zapiski, wspólnie z klasą je analizując.

3. „CZY PRAWDA NAS WYZWOLI” – praca w grupach

Nauczyciel dzieli klasę na 6 grup. Każda z grup otrzymuje kartę pracy (załącznik nr 2) i realizuje polecenie. Na dyskusję wewnątrz grup uczniowie mają 10 minut. Po upływie tego czasu liderzy przedstawiają na forum klasy wnioski z rozmów.

4. ANALIZA POSTAW BOHATERÓW – praca indywidualna, praca grupowa

Każda/y z uczennic/uczniów otrzymuje kartę pracy (załącznik nr 3). Zadanie polega na porównaniu dwóch głównych bohaterów filmu – Underwooda i Łobody.

Na pracę własną uczniowie mają 10 minut. Po upływie tego czasu prowadząca/y prosi uczniów o podzielenie się przemyśleniami. Odczyty wypowiedzi mają być asumptem do rozmowy o postawach życiowych i stosunku do prawdy, prezentowanych przez obu mężczyzn.

5. ZAKOŃCZENIE – praca dla chętnych

Dziękując za aktywną i twórczą pracę na lekcji, nauczyciel/ka zachęca uczniów do pogłębienia wiedzy na temat Zbrodni Katyńskiej, poprzez obejrzenie filmu *Katyń* w reżyserii Andrzeja Wajdy (Polska 2007).

KŁAMSTWO KATYŃSKIE

Zbrodni katyńskiej na około dwudziestu tysiącach polskich żołnierzy i urzędników przetrzymywanych od jesieni 1939 roku w obozach jenieckich m. in. Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie dokonała policja polityczna NKWD wiosną 1940 roku w Katyniu, Charkowie i Twerze na mocy tajnej uchwały Biura Politycznego Komitetu Centralnego Wszechnarzędniczej Komunistycznej Partii (bolszewickiej) z 5 marca tego roku.

Historia kłamstwa katyńskiego jest niemal tak samo długa, jak historia zbrodni katyńskiej. Jego początki sięgają 1941 roku, gdy rząd RP rozpoczął – tuż po podpisaniu układu Sikorski-Majski z 30 lipca 1941 roku – poszukiwania oficerów polskich zaginionych po 17 września 1939 roku. Jedną z konsekwencji układu był dekret Prezydium Rady Najwyższej ZSRR z 12 sierpnia o tzw. amnestii dla „wszystkich obywateli polskich, pozbawionych obecnie wolności na terytorium sowieckim w charakterze jeńców wojennych lub na innych podstawach”. Tego samego dnia Biuro Polityczne KC WKP(b) podjęło decyzję nakazującą zwolnienie „wszystkich jeńców wojennych i internowanych wojskowych byłej armii polskiej”.

Strona polska reprezentowana przez premiera Władysława Sikorskiego liczyła na to, że liczba ludności polskiej przebywającej na obszarze sowieckiego państwa pozwoli utworzyć armię złożoną z co najmniej 200 tys. żołnierzy. Problemem pozostawała kadra oficerska. Gen. Władysław Anders otrzymał listę zawierającą jedynie nazwiska 1658 oficerów polskich przetrzymywanych przez władze sowieckie. Lista wręczona mu przez przedstawiciela NKWD nie mogła być dłuższa, gdyż pozostali oficerowie wiosną 1940 roku zostali przez NKWD zamordowani, o czym w tym czasie strona polska nie wiedziała.

Na początku września 1941 roku ambasador polski w ZSRR Stanisław Kot wręczył zastępcy ludowego komisarza spraw zagranicznych Związku Sowieckiego Andriejowi Wyszyńskiemu pierwszą listę zaginionych. W ciągu następnego miesiąca ambasador Kot wielokrotnie interweniował u Wyszyńskiego w sprawie odnalezienia polskich jeńców wojennych, ale bez skutku.

Obok działań o charakterze dyplomatycznym władze polskie podjęły działania wywiadowcze. Już na przełomie września i października 1941 roku w okupowanej Polsce, z rozkazu gen. Sikorskiego, poszukiwano zaginionych jeńców z Kozielska, Starobielska i Ostaszkowa, którzy według Sowietów zostali rzekomo zwolnieni. W wyniku poszukiwań nie odnaleziono żadnego z jeńców ani w domach, ani w niemieckich oflagach.

Gen. Sikorski w czasie wizyty na Kremlu 3 grudnia 1941 roku, w obecności gen. Władysława Andersa i komisarza Mołotowa, usłyszał od Stalina, że polscy oficerowie „uciekli do Mandżurii”. Był to początek długiej historii kłamstwa katyńskiego.

Informację o odkryciu masowych grobów w lasach katyńskich Niemcy, idący na zachód przed wojskami sowieckimi, podawali w dniach od 11 do 13 kwietnia 1943 roku.

W odpowiedzi Sowieckie Biuro Informacyjne ogłosiło 15 kwietnia 1943 roku, że polscy jeńcy byli zatrudnieni na robotach budowlanych na zachód od Smoleńska i „wpadli w ręce niemieckich katów faszystowskich w lecie 1941 roku, po wycofaniu się wojsk sowieckich z rejonu Smoleńska”. Komunikat stwierdzał: „Niemieckie zbiry faszystowskie nie cofają się w tej swojej potwornej bredni przed najbardziej tajdackim i podłym kłamstwem, za pomocą którego usiłują ukryć niestłuchane zbrodnie, popełnione, jak to teraz widać jasno, przez nich samych”.

Po zajęciu Smoleńska pod koniec września 1943 roku przez Armię Czerwoną władze sowieckie powołały specjalną komisję do przeprowadzenia dochodzenia w sprawie Katynia pod przewodnictwem prof. dra Nikołaja Burdenki. 24 stycznia 1944 roku, po ekshumacji 925 odpowiednio spreparowanych ciał polskich oficerów, wspomniana komisja ogłosiła, że zbrodni na Polakach dokonali Niemcy między wrześniem a grudniem 1941 roku.

W sprawie katyńskiej Polacy nie uzyskali niestety wsparcia ze strony przywódców mocarstw zachodnich, którzy, w imię trwałości wojennego sojuszu ze Stalinem, okazywali mu pomoc w ukrywaniu prawdy o tej zbrodni. Sam Burdenko jeszcze w czasie wojny wyjawiał swojemu przyjacielowi profesorowi Borysowi Olszańskiemu, że zbrodni na Polakach dokonała NKWD.

W 1945 roku w trakcie procesu zbrodniarzy nazistowskich w Norymberdze Sowieci wprowadzili do aktu oskarżenia zarzut odpowiedzialności za zbrodnię katyńską. Trybunał Norymberski w wydanym w 1946 roku wyroku pominął jednak sprawę zamordowania polskich oficerów z braku dowodów.

Po wojnie przez całe lata propaganda sowiecka i peerelowska nadal twierdziły, że sprawcami zbrodni katyńskiej byli hitlerowcy. Na cmentarzach wojennych stawiano pomniki polskim oficerom z datą śmierci 1941 roku.

Do 1956 roku władze PRL mówiły o „perfidnej niemieckiej prowokacji w Katyniu”. Potem samo słowo Katyń zniknęło całkowicie; przez lata cenzura wykreślała je z każdej publikacji. W latach osiemdziesiątych znów zaczęto przedstawiać zakłamaną wersję wydarzeń.

W 1983 roku w Katyniu wzniesiono sowiecki pomnik z napisem: „Ofiarom faszyzmu – oficerom polskim, rozstrzelanym przez hitlerowców 1941 roku.” Władze PRL w 1985 roku odsłoniły w „Dolince Katyńskiej” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach pomnik z napisem: „Żołnierzom polskim, ofiarom hitlerowskiego faszyzmu, spoczywającym w ziemi katyńskiej – 1941 rok”.

Większość społeczeństwa polskiego nigdy jednak w te kłamstwa nie uwierzyła. W świadomości Polaków Katyń był zbrodnią Sowietów, a pamięć ofiar była utrzymywana na różne sposoby, będąc elementem tożsamości narodowej obok wątków powstania warszawskiego i pamięci o żołnierzach Armii Krajowej.

W 40. rocznicę zbrodni katyńskiej, 11 kwietnia 1980 roku Komitet Obrony Robotników wydał oświadczenie wyrażające przekonanie, że ujawnienie stalinowskich zbrodni wobec obywateli polskich „będzie istotnym krokiem w kierunku braterstwa i przyjaźni z narodem rosyjskim”.

Związek Sowiecki do zbrodni katyńskiej przyznał się dopiero 13 kwietnia 1990 roku. Wówczas to w komunikacie rządowej agencji TASS oficjalnie potwierdzono, że polscy jeńcy wojenni zostali rozstrzelani wiosną 1940 roku przez NKWD. Jako winnych wskazano wówczas komisarza NKWD Ławrientija Berię i jego zastępcę Wsiewołoda Mierkułowa. Strona sowiecka wyraziła głębokie ubolewanie w związku z tragedią katyńską, nazywając ją „jedną z cięższych zbrodni stalinizmu”.

Tego samego dnia prezydent ZSRR Michaił Gorbaczow przekazał prezydentowi RP Wojciechowi Jaruzelskiemu kopie archiwalnych dokumentów z listami więźniów skierowanych w kwietniu i maju 1940 roku z obozu jenieckiego w Kozielsku do Smoleńska i z obozu w Ostaszkowie do Kalinina (obecny Twer), a także wykaz akt ewidencyjnych jeńców wojennych, którzy opuścili obóz NKWD w Starobielsku. Prezydent ZSRR oficjalnie polecił wówczas wyjaśnić sprawę katyńską.

Pomimo upływu lat strona rosyjska nie rozstrzygnęła w sposób ostateczny kwalifikacji prawnej zbrodni. Prokuratura rosyjska uznała ją za przestępstwo pospolite. Nie ujawniła prawnego uzasadnienia, tłumacząc się tajemnicą.

Nadal nie wyjaśniono wielu istotnych kwestii dotyczących okoliczności zbrodni, np. nie ustalono nazwisk wszystkich ofiar. Nie odnaleziono dotychczas listy więźniów zamordowanych na Białorusi (tzw. białoruska lista katyńska). Nie znamy również dokładnej liczby rozstrzelanych oraz dat śmierci i wszystkich miejsc pochówku osób straconych na mocy decyzji Biura Politycznego KC WKP(b) z 5 marca 1940 roku.

Strona polska wciąż oczekuje na pełną rehabilitację ofiar oraz na ustalenie i opublikowanie nazwisk inicjatorów i wykonawców zbrodni.

Spółeczeństwo rosyjskie, jak dotąd bierne wobec tej zbrodni, zaczyna otwarcie mówić o odpowiedzialności strony rosyjskiej, ale nie przekłada się to na działania polityczne ani społeczne np. edukację historyczną w rosyjskich szkołach.

W 2010 roku Duma Państwowa, izba niższa rosyjskiego parlamentu, przyjęła uchwałę w sprawie zbrodni katyńskiej. Mord na polskich oficerach wiosną 1940 roku uznano w niej za zbrodnię reżimu stalinowskiego.

Istotną rolę w sprawie wyjaśniania kwestii odpowiedzialności za Katyń odegrał prezydent Dmitrij Miedwiediew, który w lutym 2011 roku w Jekaterynburgu mówił, że należy jak najaktywniej kontynuować prace, zmierzające do ujawnienia prawdy, „i opowiadać o tym, nawet jeśli są to nieprzyjemne strony dla naszego kraju”. Prezydent Władimir Putin nie dokonał żadnych poważnych kroków w celu wyjaśnienia okoliczności popełnienia zbrodni katyńskiej.

Na podstawie książki Tadeusza Kisielewskiego „Katyń. Zbrodnia i kłamstwo”, Wydawnictwo Rebis 2008 oraz materiałów ze strony www.dzieje.pl

Opracował Adam Rębczak

*Nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w IX LO im. Klementyny Hoffmanowej w Warszawie
Twórca koordynator międzynarodowych projektów edukacji nieformalnej:
Między Wschodem a Zachodem, Polska ścieżka w Berlinie, Polska ścieżka w Dreźnie.*

Za: „Materiały edukacyjne inspirowane filmem *Katyń – ostatni świadek*”, dystrybutor – KinoŚwiat, dostęp: <http://www.kinoswiatedukacji.pl/filmy/katyn-ostatni-swiadek>

5 | Prawda jako wartość. Scenariusz zajęć do filmu *Katyń – Ostatni świadek*, reż. Piotr Szkopiak, Polska/ Wielka Brytania 2018.

„Zrealizowano w ramach programu stypendialnego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Kultura w sieci”

Załącznik nr 2. Karta pracy dla grupy 1.

Przeczytajcie poniższy cytat a następnie zastanówcie się, jak można te słowa zrozumieć w kontekście filmu *Katyń – ostatni świadek*.

Poznasz prawdę, a prawda doprowadzi cię do szaleństwa.

(Aldous Huxley)

Załącznik nr 2. Karta pracy dla grupy 2.

Przeczytajcie poniższy cytat a następnie zastanówcie się, jak można te słowa zrozumieć w kontekście filmu *Katyń – ostatni świadek*.

Podobnie jak wszystkie cenne dobra, prawda jest często podrabiana.

(James Cardinal Gibbons)

Załącznik nr 2. Karta pracy dla grupy 3.

Przeczytajcie poniższy cytat a następnie zastanówcie się, jak można te słowa zrozumieć w kontekście filmu *Katyń – ostatni świadek*.

Nie ma wielu prawd. W każdym momencie jest tylko jedna prawda.

(Ramana Maharshi)

Załącznik nr 2. Karta pracy dla grupy 4.

Przeczytajcie poniższy cytat a następnie zastanówcie się, jak można te słowa zrozumieć w kontekście filmu *Katyń – ostatni świadek*.

Powtórz kłamstwo sto, tysiąc, milion razy, a stanie się prawdą.

(Joseph Goebbels)

Załącznik nr 2. Karta pracy dla grupy 5.

Przeczytajcie poniższy cytat a następnie zastanówcie się, jak można te słowa zrozumieć w kontekście filmu *Katyń – ostatni świadek*.

Prawda cię wyzwoli, ale najpierw sprawi, że będziesz nieszczęśliwy.

(Anonim)

Załącznik nr 2. Karta pracy dla grupy 6.

Przeczytajcie poniższy cytat a następnie zastanówcie się, jak można te słowa zrozumieć w kontekście filmu *Katyń – ostatni świadek*.

Kto nie zna prawdy, jest głupcem, ale kto, znając ją, nazywa to kłamstwem, jest przestępcą.

(Bertolt Brecht)

Załącznik nr 3 – Karta pracy ucznia

Zastanówcie się nad postawami zyciowymi, poglądami i systemami wartości dwóch głównych bohaterów filmu *Katyń – ostatni świadek*, a następnie uzupełnijcie tabelkę.

	
Stephen Underwood (w tej roli Alex Pettyfer)	Iwan Kriwozerczew vel Michał Loboda (grany w filmie przez Roberta Więckiewicza)

